

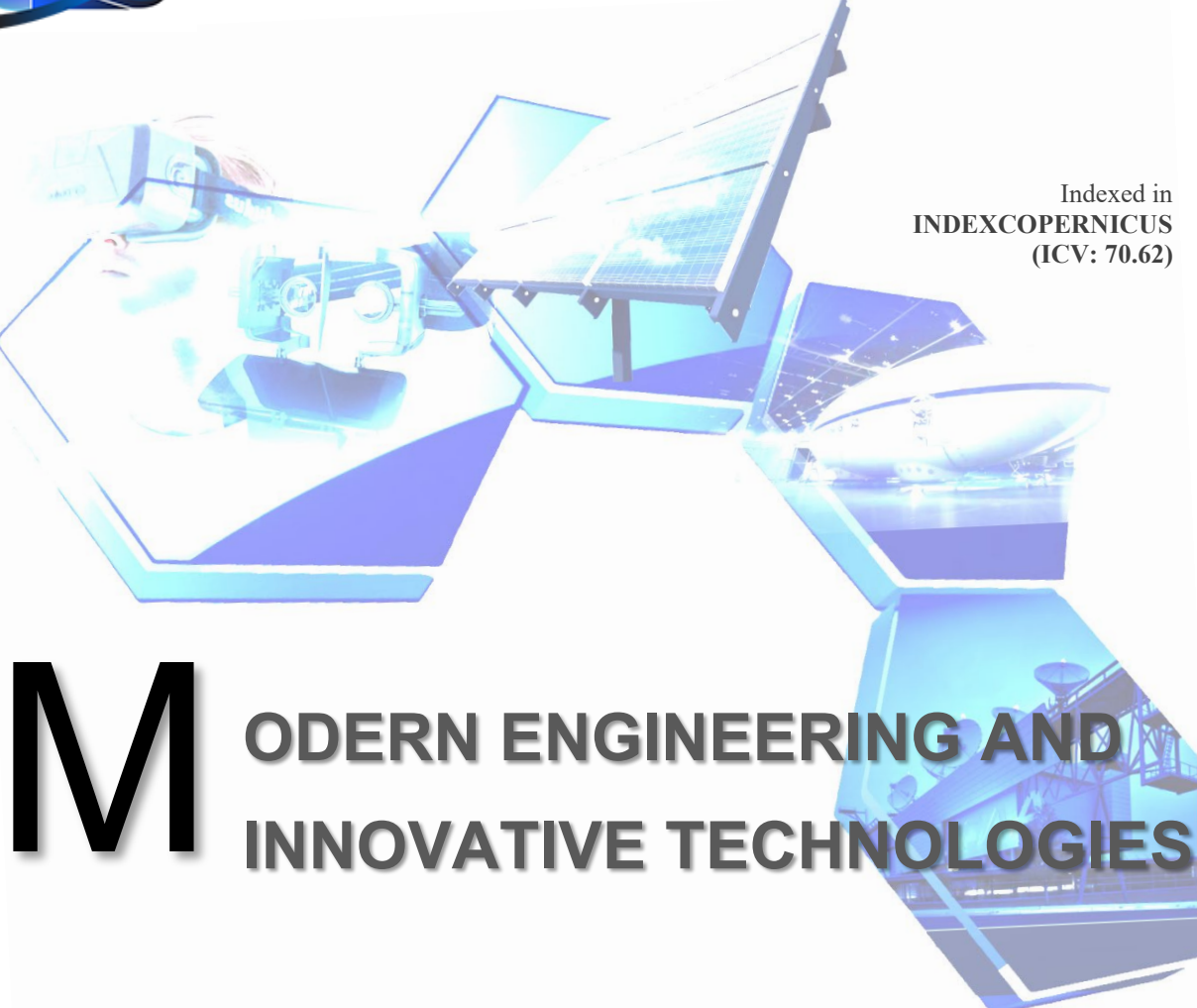

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.moderntechno.de

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 70.62)

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Issue №44

Part 4

April 2026

Published by:
Sergeieva&Co
Karlsruhe, Germany

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *PhD in technical sciences*

Editorial board: More than 450 doctors of science. Full list on page:
<https://www.moderntechno.de/index.php/swj/about/editorialTeam>

Expert Board of the journal: Full list on page:
<https://www.moderntechno.de/index.php/swj/expertteam>

The International Scientific Periodical Journal "**Modern engineering and innovative technologies**" has been published since 2047 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: 6 times a year

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in IndexCopernicus, GoogleScholar.

DOI: 10.30890/2567-5273.2026-44-04

Published by:

Sergeieva&Co

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@moderntechno.de

site: www.moderntechno.de

УДК 821.112.2-13.09:159.923

ANTHROPOLOGICAL ASPECT OF THE PORTRAIT OF THE HEROINE IN THE WORKS ABOUT TRISTAN AND ISOLDE

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ОБРАЗУ ГЕРОЇНИ В ТВОРАХ ПРО ТРИСТАНА ТА ІЗОЛЬДУ

Tveritina T. I. / Тверітінова Т. І.

c.ph.s., as.prof. / к.ф.н., доц.

ORCID: 0000-0002-7731-2040

Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University,

Kyiv, Bulvarno-Kudriavska, 18/2, 04053

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053

Анотація. В роботі досліджується образ головної героїні творів про Тристана та Ізольду в антропологічному вимірі. Метою дослідження є визначення неоднозначності характеру і поведінки Ізольди Златокосої, що призводить до конфлікту між *Homo naturalis* і *Homo socialis* і має трагічні наслідки. Матеріалом дослідження є літературні твори XII століття і реконструкція Ж. Бедьє, а також мистецькі твори – опера Р. Вагнера «Тристан та Ізольда» і відеоарт Б. Віоли «Вознесіння Ізольди», які репрезентують інші «прочитання» образу героїні в фольклорно-міфологічному ракурсі.

Ключові слова: роман про Тристана та Ізольду, реконструкція, Ж. Бедьє, Р. Вагнер, Б. Віола, відеоарт, «Вознесіння Ізольди».

Вступ.

Як відомо, первісні тексти легенди про Тристана та Ізольду виникли в кельтському епосі з архаїчних міфів солярного та рослинного характеру. Пізніше, в добу зрілого Середньовіччя, коли сформувалася лицарська література, з'явилися різні твори про історію їхнього кохання. Реконструкція французького вченого Ж. Бедьє (1900 р.) стала результатом опрацювання фрагментів поеми жонглера Беруля (переважно пов'язаної з кельтською міфологічною традицією) і лицарського куртуазного роману поета Тома (Томаса Британського). В подальшому архетипний сюжет про трагічне кохання буде повторюватися в багатьох мистецьких творах, репрезентуючи різні інтерпретації сюжету та його героїв.

Зазвичай в літературознавстві відзначають цей твір як легенду про звільнення від норм і умовностей в ім'я кохання (М. Казенав), виклик ідеалам куртуазного кохання (В. Шестаков, А. Михайлов), уславлення пристрасті на

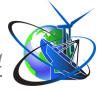
протизагу християнській концепції шлюбз (Д. де Ружмон); як повість про заборонене, беззаконне кохання (Ж. Бедьє), де власне заборона висвітлює кохання релігійним світлом (Ж. Батай), нарешті, як велику історію кохання, що виявилось сильніше за смерть (К. Шапінська). Переважна більшість досліджень була зосереджена на історичному колориті твору, проблематиці, психологізмі, постаті Трістана як рицаря і героя, на тлі якого Ізольда сприймалася як другорядна героїня. Втім, враховуючи онтологічну й морально-етичну проблематику твору, варто більш уважно дослідити образ Ізольди Злотокозої в антропологічному аспекті, тим більше, що такі акценти були зроблені в різножанрових художніх творах: в літературі (Беруль, Готфрід Страсбурзький, реконструкція Бедьє), в музиці (Ріхард Вагнер), у відеоарті (Білл Віола).

Основний текст.

Мета нашої розвідки – дослідити неоднозначність образу героїні в творах про Трістана та Ізольду, визначити антропологічний вимір образу героїні і особливості її «прочитання» в мистецьких творах ХІХ і ХХІ століття. В роботі були використані культурно-історичний, текстуальний, компаративний методи дослідження.

Як зазначає М. М. Окса, «в антропологічному вимірі людина розглядається як універсальний світ соціального буття, що складається в міру її входження у самобутню цілісність своєї життєдіяльності, в єдину духовну дійсність соціалізації» [2, с. 7]. Антропологічний аспект людини передбачає комплексне вивчення суб'єкта як біологічної і соціокультурної істоти. При дослідженні враховуються такі чинники, як-от: антропологічний тип особистості, гендерна ідентичність, базовий образ-архетип, трансформація в культурі та соціумі, етнографічний аспект (зовнішня атрибутика та поведінкові моделі). В такому плані дослідження літературних образів минулих епох дозволяє більш поглиблене і всебічне розкриття їхньої специфіки, а разом з цим – і всього твору.

Д. де Ружмон пропонує розглядати роман про Трістана та Ізольду «не як літературний твір, а як конкретний тип стосунків між чоловіком та жінкою у конкретній історичній групі: соціальна еліта, куртуазна спільнота...» [5, с. 17].

На перший погляд, головна героїня, ірландська королівна Ізольда, в подальшому – королева Корнуельсу, - це та Прекрасна Дама, якій мають служити рицарі і придворні, а жонглери оспівувати її красу і чесноти. В тексті реконструкції Ж. Бедьє підкреслюється надзвичайна врода і шляхетність королеви: «Її краса сяяла, як сонце, на світанку... На ній дорогі шати, гнучкий та ніжний у неї стан, очі сяють, світле волосся полискує, як сонячне проміння» [4]. Вона живе в розкішному замку, користується любов'ю і пошаною свого чоловіка та його придворних, і, здається, повинна прожити гідне життя своєї матері, ірландської королеви, якби не помилково випитий разом із Трістаном приворотний трунок, що змінив їхнє подальше життя.

Втім при уважному аналізі образу героїні вона починає сприйматися не як заручниця непереможного кохання, а як вольова і навіть рокова жінка. Зазвичай репрезентанткою фатальної жінки постає горда і примхлива красуня, наділена бунтівним і пристрасним характером, яка вміє маніпулювати оточенням.

Як фатальна жінка, Ізольда може вдаватися до хитрощів, підступності й лицемірства, маніпулюючи іншими людьми. Так, намагаючись врятувати Трістана від помсти за вбивство Моргольта, вона завчасно вимагає від батька, ірландського короля, обіцянку не чинити зла переможцеві дракона: «Чи обіцяєте ви простити йому давні провинності... і дарувати йому ваш мир і вашу вдячність?» [4]. Вона обманює короля Марка, коли в ніч після весілля відправляє на шлюбне ложе вірну Бранжієну. Але, побоюючись викриття обману, вона спочатку наказує слугам вбити дівчину і принести доказ її смерті, а потім звинувачує їх у злочині, погрожуючи покаранням. І лише непослух рабів не дозволив виконати цей прояв жорстокої невдячності. Продовжуючи зраджувати чоловіка, Ізольда вигадливо обманює його пильність, коли, помітивши присутність короля, вона на побаченні з Трістаном вправно розігрує ображену гордість і честь королівської дружини.

Але найбільше її лицемірство і витончена маніпулятивність проявляються у сцені Божого суду, якого вимагає вона сама, знаючи про його безпідставність. Королева розігрує цілий спектакль, залучаючи до свого сценарію багатьох

людей: короля Марка – «Але прошу вас закликати короля Артура... з сотнею рицарів; нехай прибудуть вони до границі вашої землі... Перед ними я зложу присягу» [4]; дворян сусіднього королівства – «король Артур та його рицарі будуть мені за рукоїмців» [4]; Трістана – коли просить бути в одязі пілігрима в призначений день на березі річки, а влаштувавши його допомогу при виході з човна на берег, наказує впасти долу, стискаючи її в обіймах. Щоб підкреслити свою беззахисність при натовпі народу, вона знімає пишні шати і прикраси, залишившись лише в тонкій сорочці і босоніж: «Барони навколо дивились і плакали» [4]. Блюзнірством є й її присяга: «...цими святими тілами всіх святих присягаюсь, що ніколи жоден чоловік... не мав мене в своїх обіймах, окрім короля Марка, мого владаря, та вбогого прочанина, що оце перед вашими очима впав зо мною на пісок» [4], після чого вона пронесла розпечену залізну штабу, не обпаливши руки. Таким чином, Ізольда обманює не тільки свого чоловіка, короля Артура, баронів і простих людей, але й Бога.

В літературних творах Тома і Беруля цей вчинок Ізольди не засуджується: Беруль подає цю історію як перемогу Ізольди над ворогами при підтримці Бога, Тома – як перемогу кохання над обставинами. Готфрід Страсбурзький взагалі іронізує над Божим втручанням, ставлячи під сумнів саму суть церковного суду. Визнання Божої підтримки закоханих всупереч підступності ворогів ми простежуємо і в реконструкції Ж. Бедьє.

У Беруля Ізольда постає як рішуча жінка, яка вірна своєму кохання. На тлі реалій високого середньовіччя автор репрезентує тип сильної жінки, яка використовує свій інтелект і винахідливість, щоб вижити в патріархальному світі. Вона, її тіло й душа, стають об'єктом боротьби між біологічним потягом (пристрастю) і соціальним обов'язком (шлюб із королем). У Тома також простежується ця суперечність: з одного боку, йдеться про кохання рицаря до Прекрасної Дами, дружини його сюзерена, з іншого – герої не підкоряються усталеному стереотипу куртуазності й етичному коду свого часу. Порушення рицарської і подружньої вірності примушує їх відчувати докори сумління і страждати, але зректися свого кохання вони не можуть: «...чи ви ж знаєте, який

напій випили ми на морі? Так, славний трунок сп'янює нас, і я волів би все життя старцювати по дорогах, жититися травами та корінням, аби була при мені Ізольда, ніж без неї бути королем пишного королівства» [4]. Тож, як зазначалося в дослідницькій літературі, закохані завжди опиняються за межами добра і зла.

Заслугує на увагу думка Д. де Ружмона стосовно любовного трикутника в романі: «Якби не було чоловіка, двом закоханим довелося б одружитися. Важко проте уявити собі, що Трістан одружується з Ізольдою. Вона належить до тих жінок, з якими не одружуються, бо тоді зникнуть будь-які почуття до неї, тому що вона стане іншою.... Це полум'я, яке згасає у момент свого запалення. Але випалену ним рану неможливо забути, і саме це відчуття прагнуть втримати та безмежно відновлювати закохані» [5, с. 43].

Конфлікт між *Homo naturalis* і *Homo socialis* в історії героїв призводить до трагічної розв'язки: не в змозі пережити смерть коханого, Ізольда помирає поруч з ним. Тема смерті в романі підсилює ідею плати людини за набуття права бути собою і вийти за межі умовностей людського суспільства.

Образ Ізольди також можна розглядати і в фольклорно-міфологічному вимірі. Д. де Ружмон звертає увагу на сакральне походження героїв в кельтській міфології, зазначаючи, що Ізольда (в ранніх джерелах Есильта), ім'я якої, можливо, означає «містичну виставу, об'єкт споглядання» є «ірландською феєю, лошицею з білою гривовою або ж уособленням води у Серідвенському казані, який давав натхнення бардам, лікував та оживляв, себто провадив утаємниченого до духовного життя» [5, с. 21]. В усіх текстах XII століття Ірландія характеризується як «край зелених пишних трав, чарівників, усяких див, і велетнів, і ніжних дів» [3, с. 19], а портретування Ізольди – золоте волосся і смарагдові очі – підкреслює її антропологічний тип. Ізольда, як і її мати, знається на магії, чарівному зіллі і цілющих травах: «Відомі-бо їм були зілля та напої, що оживляють смертельно вражених... напої чарівничі, замовні трави» [4]. Тому й героїня сприймається як представниця «іншого» світу, де панує язичницька стихія, неприборкані пристрасті, магія, ворожіння. В межах історії кохання йдеться не про народження, а про смерті (Моргольта, баронів-зрадників), надмірність

пристрасті призводить до того, що еротичне поєднується з танатологічним, і смерть героїв сприймається як можливість поєднання в іншому світі.

Середньовічна легенда знайшла нове «прочитання» в опері «Трістан та Ізольда» (1865), музику і лібрето до якої написав Р. Вагнер. У вагнерівській інтерпретації старовинного тексту антропологічний акцент зміщується з соціальної дії на внутрішній стан героїв та метафізику буття. Вилучаючи побутові подробиці і казкові елементи, Р. Вагнер зосереджує увагу на зображенні трагічної пристрасті героїв. Ізольда у нього постає як інфернальна жінка, яка втілює концепцію «кохання-смерті» (Liebenstod). Наречена вбитого Моргольта, вона прагне помсти Трістанові, але закохується в нього. Не відчуваючи взаємності, на шляху до Корнуельсу Ізольда пропонує випити разом кубок смерті, але вірна Брангена подає їм любовний трунок, який у вагнерівській опері сприймається як дозвіл на вивільнення пристрасті, що руйнує зв'язок із морально-етичними зобов'язаннями, зовнішнім світом, з іншими людьми, з життям. На відміну від середньовічних переказів, в опері Р. Вагнера превалює царина Ночі і розбурханої морської стихії, на тлі яких починається і закінчується кохання героїв: “In weiter Reich Der Weltennacht... Frau Minne will: Es werde Nacht” [8]. Якщо в літературних творах сам Бог виправдовує закоханих, то у Р. Вагнера вищим виправданням стає смерть. Як зазначає М.О. Новакович, «смерть, на думку німецьких романтиків-містиків, є найглибшим і фундаментальним переживанням. Вона та її відображення ніч як безкінечний простір об'єднують в одне ціле те, що при світлі дня є розділене непереборними перепонами. Справжня любов можлива лише під покровом ночі. Тому у Вагнера день – це символ порядку існуючого, а ніч і смерть – символ порядку бажаного» [1, с. 224].

Опера Р. Вагнера надихнула сучасного художника Білла Віолу на створення масштабного проєкту «Трістан», який включає відеопроєкції та звукові інсталяції під назвою «Падіння в рай», «Вознесіння Трістана», «Жінка вогню», «Вознесіння Ізольди» (2005 р.). Американський митець подає середньовічну історію як таку, що не вміщується в матеріальних тілах закоханих і виходить за

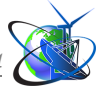
межі їхнього життя [7]. «Вознесіння Ізольди» (Форма світла в просторі після смерті) - це повернення героїні до своєї природної стихії – води, про що вже зазначалось в літературознавстві (М. Казенав, Д. де Ружмон, А. Михайлов). Б. Віола підкреслює символічне навантаження цієї субстанції: вода виступає як межа між світами, як стихія очищення при переході від життя до смерті. На великому плазмовому екрані в повній тиші глядачі спостерігають акт відпускання тіла після смерті: спочатку з'являється довгий стовп світла, що занурюється в темний підводний простір і висвітлює нерухому жіночу фігуру. Потім суцільна стіна води – спочатку краплі, потім – струмені спрямовуються вгору, повільно піднімаючи тіло героїні. Відеоінсталяція Б. Віоли вважається одним із яскравих прикладів сучасного прочитання середньовічної легенди та її музичної інтерпретації в опері Р. Вагнера.

Висновки.

Таким чином, дослідження антропологічного аспекту героїні в творах про Трістана та Ізольду порушує низку філософських, онтологічних і психологічних питань. Багатогранність і суперечливість образу Ізольди дозволяє розглядати її як людину розумну, людину природну і людину соціальну. Якщо в літературних творах зазвичай репрезентували її як трагічну героїню, кохання якої виявилось сильніше за смерть, то в опері Р. Вагнера основна увага зосереджується на її метафізичній сутності, коли вона стає втіленням концепції «кохання-смерть» і коли її почуття починає сприйматися як інфернальний бунт за право жінки на власний вибір. Відеоарт Б. Віоли був створений під враженням від вагнерівської інтерпретації, але це не заперечує подальших досліджень і репрезентацій Ізольди в різних видах сучасного мистецтва.

Література

1. Новакович М. Вагнерівська «драма майбутнього» та її рецепція у творчості Лесі Українки. / Українська книга про Ріхарда Вагнера / за заг. наук. ред. докт. мистецтвознавства М. Черкашиної-Губаренко й О. Клековкіна; Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України. Ніжин: ПП «Лисенко М. М.», 2022. С.

209-225.

2.Окса М.М. Західноєвропейська філософська антропологія: категоріальний аспект. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2015. 114 с.

3.Трістан та Ізольда.: Давньофранцузька легенда; пер. та післямова В. Коптілова. Київ: Либідь, 2004. 80 с.

4. Роман про Трістана та Ізольду (За реконструкцією Жозефа Бедьє); пер. Максима Рильського. URL:

<https://knigogo.top/chitati-online/roman-pro-tristana-ta-izoldu/> (дата звернення 15.03.2026).

5. Ружмон Дені де. Любов і західна культура; пер. з франц. Я. Тарасюк. Львів: Літопис, 2000. 304 с. // URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Denis_de_Rougemont/Liubov_i_zakhidna_kultura.pdf?PHPSESSID=gihp9esstmrgrtiqfivt92qp6 (дата звернення 10.03.2026).

6.Сердюк О.В. «Трістан та Ізольда» Ріхарда Вагнера і кінематограф. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Науковий журнал. Київ : НМАУ іменіП. І. Чайковського, 2013. № 2 (19). С. 3-9. URL: <https://chasopysnmau.com.ua/issue/view/14532> (дата звернення 16.04.2026 р.).

7.Libretto: Tristan und Isolde von Richard Wagner // URL: <https://opera-guide.ch/operas/tristan+und+isolde/libretto/de/> (дата звернення 15.03.2026).

Reference

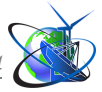
1. Novakovich, M. (2022). *Vagnerivska «drama maibutnoho» ta yii retseptsiia u tvorchosti Lesi Ukrainky* [Wagner's "drama of the future" and its reception in the work of Lesya Ukrainka]. M. Cherkashynoi-Hubarenko, O. Klekovkina (Ed.); In-t problem suchas. mystets. NAM Ukrainy. Nizhyn: PP «Lysenko M.». [in Ukrainian].

2. Oksa, M.M. (2015). *Zakhidnoievropeiska filosofska antropolohiia: katehorialnyi aspekt* [Western European philosophical anthropology: the categorical aspect]. Melitopol: Vydavnychiy budynok Melitopolskoi miskoi drukarni. [in Ukrainian].

3. Koptilov, V. (Trans.). (2004). *Tristan ta Izolda.: Davnofrantsuzka lehenda* [Tristan and Isolde: An Old French Legend]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

4. Roman pro Tristana ta Izoldu (Za rekonstruktsiieiu Zhozefa Bedie) [The novel about Tristan and Isolde (reconstruction by Joseph Bedier)]. (M. Rylskyi, Trans). URL: <https://knigogo.top/chitati-online/roman-pro-tristana-ta-izoldu/> (Last accessed: 15.03.2026) [in Ukrainian].

5. Ruzhmon, D. de. (2000). *Liubov i zakhidna kultura* [Love and Western Culture]. (Ya.

Tarasiuk, Trans). Lviv: Litopys. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Denis_de_Rougemont/Liubov_i_zakhidna_kultura.pdf?PHPSESSID=gihp9esstmrmgrtiqfivt92qp6 (Last accessed: 10.03.2026) [in Ukrainian].

6. Serdiuk, O.V. (2013). «Tristan ta Izolda» Rikharda Vahnera i kinematohraf [Richard Wagner's "Tristan and Isolde" and cinema]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*. 2 (19). 3-9 URL: <https://chasopysnmau.com.ua/issue/view/14532> (Last accessed: 16.04.2026) [in Ukrainian].

7. Libreto "Tristana ta Izoldy" R. Vahnera [Libretto of "Tristan and Isolde" by R. Wagner] // URL: <https://opera-guide.ch/operas/tristan+und+isolde/libretto/de/> (Last accessed: 16.04.2026) [in German].

Abstract. *The work explores the image of the main character of works about Tristan and Isolde in an anthropological dimension. The purpose of the study is to determine the ambiguity of Isolde Goldilocks' character and behavior, which leads to a conflict between homo naturalis and homo socialis and has tragic consequences. The research material is literary works of the 12th century and the reconstruction by J. Bedier, as well as works of art - R. Wagner's opera "Tristan and Isolde" and B. Viola's video art "Isolde's Ascension", which represent a different "reading" of the heroine's image from a folklore and mythological perspective.*

Keywords: *novel about Tristan and Isolde, reconstruction, J. Bedier, R. Wagner, B. Viola, video art, "The Ascension of Isolde".*

© Тверітінова Т.І.

Стаття надіслана 18.04.2026 р.